

Laurențiu Nistorescu

Lista regală a Daciei Magna: un model extins (II)

The royal list of Dacia Magna: an extended model (II)

Abstract: *The royal list reveals an institutional continuity in the case of the other autochthonous kingdom in Dacia Magna. This kingdom revolved around Sarmizegetusa, whose history as a state covers “only” three centuries. The main amendments to the Daicoviciu model are the integration of the Rubobostes precedent and the re-positioning of Cotiso as Deceneu’s successor. Among the issues revealed by the royal list are the mechanism of the succession to the throne, the privileged relationship with the Dionysiac priests or the status of the Getic kingdom after Dapyx was defeated and Rholes started his secessionist manoeuvres.*

Cuvinte cheie: *regalitate, continuitate instituțională, regi-sacerdoți*

Keywords: *royalty, institutional continuity, priest-kings*

Lista regală: situația Daciei de Sarmizegetusa¹

Spre deosebire de regatul getic, asupra căruia își extinde autoritatea în urma unei catastrofe militare², epoca lui Burebista nu are, pentru statul Daciei de Sarmizegetusa, nici măcar parțial, funcția de *terminus* – și aceasta, întrucât procesul de consolidare instituțional-statală se declanșase cu mult anterior urcării pe tron al regelui simbol al unificării geto-dacice, dobândind maturitate sub predecesorul său Rubobostes și continuând, fără distorsiuni (dar însușindu-și aportul de resurse și expertiză dobândit în timpul unificării), și prin succesorii de pe tronul din Munții Orăștiei.

Pentru secvența listei regale aferentă Daciei de Sarmizegetusa, baza reconstititivă

---

1. Așa cum formula Dacia Magna este o convenție terminologică (vezi Nistorescu 2016, pg. 25, nota 29), și formula Dacia de Sarmizegetusa are o valoare în primul rând convențională, menită să compenseze faptul că nu avem date cu privire la modul în care dacii înșiși își desemnau propria țară și, totodată, să facă necesara distincție dintre regatul getic și statul care va constitui, după anul 106 d.Hr., suportul instituțional pentru provincia Dacia Augusti. De prisos să adăugăm, poate, că statul propriu-zis dac (care-și va fixa abia în epoca post-burebistană capitala la Sarmizegetusa) avea, spre deosebire de Dacia Magna, o consistență instituțională remarcabilă, care-l va propulsa, pentru secolele I a.Hr.-I d.Hr., ca hegemon al tandemului statal geto-dacic.

2. Ne referim la bătălia de la Chaeronea, din anul 86 î.Hr., în cursul căruia dispare (integral sau în cea mai mare parte a sa) corpul militar comandat de regele get Dromichaites al II-lea Mithridaticul, lipsind regatul de la Dunărea de Jos de o forță esențială apărării în fața inevitabilului contraatac roman.

rămâne ”lista lui Daicoviciu”, cu câteva ajustări asupra cărora vom insista mai jos. Astfel, prima și, poate, cea mai importantă extindere o reprezintă adaosul lui Rubobostes, care poate fi considerat – cel puțin în actualul stadiu al cercetărilor – cel dintâi personaj regal ieșit din anonimat în vestul Daciei Magna și, în același timp, cel dintâi conducător tradițional care face pasul către demnitatea de șef de stat³. Cronologic, domnia lui Rubobostes

este localizabilă în deceniile al doilea și al treilea din secolul II î.Hr., fără să putem aprecia dacă era încheiată la data confruntării de la Pydna, dintre Roma și Macedonia, din 168 î.Hr. Pentru cele trei circa trei sferturi de secol care despart momentele Rubobostes și Burebista nu dispunem, deocamdată, de nici un nume de potențial suveran, ba chiar de nici o mențiune care să facă referire, fie și implicit, la o asemenea demnitate. Această situație ne obligă să luăm în calcul trei ipoteze-cadru de lucru, nu

neapărat independente una față de alta: prima, că situația poate fi pusă exclusiv pe seama carenței informațiilor; a doua, că tânărul stat (vest-)dacic a parcurs o perioadă de bulversări care au putut include fluxuri și refluxuri de structurare instituțională; a treia, că – într-o manieră oarecum analogă *status*-ului de condominiu care a legat regatele traco-odris și getic în perioada Sitalkes – Kotys cel Mare (431 – 360 î.Hr.) – Dacia de Sarmizegetusa era asociată într-un mod slab reglementat la deja consolidatul stat getic⁴.

Începuturile domniei lui Burebista, care este la origine un rege al statului (vest-)dacic, trebuie plasate cu un oarecare timp înaintea vizitei pe care acesta o primește din partea sacerdotului suprem get Deceneu și, implicit, a asocierii statale pe care cei doi ajung s-o patroneze; este însă puțin probabil ca domnia să fi debutat înainte de anul 90 î.Hr., fie și numai dacă luăm în considerare faptul că Burebista se va menține la putere, în tandem cu viceregele Deceneu, vreme de aproape patru decenii, ceea ce sugerează că, în primii ani ai secolului I î.Hr., suveranul unificator era încă la vârsta adolescenței. În cazul lui Deceneu, lucrurile sunt limpezi și nu ies din schema reconstituită de Daicoviciu: regele-sacerdot urmează pe tronul de la Sarmizegetusa imediat după Burebista, în anul 44

3. Argumentul direct de susținere a acestei aprecieri îl constituie însăși formularea care-l aduce la lumina istoriei: *incrementa Dacorum per Rubobostem regem* (Iustinus, prol. 32), unde este subliniat tocmai saltul calitativ al acestei domnii. Acesta este întărit de mai multe argumente asociative, dintre care cel mai important este faptul că, în imediata succesiune a acestei *incrementa Dacorum*, dacii lui Rubobostes dovedesc un potențial militar remarcabil atât ca aliați ai geților lui Oroles, cât și – tot în asociere cu aceștia – pe câmpul de luptă de la Pydna. (Nistorescu 2010 și Nistorescu 2013).

4. Pledează pentru această ultimă interpretare faptul că, în confruntările regelui get Oroles cu bastarnii din anii 179 și 174 î.Hr., dacii aflușau o situație de vasalitate față de regatul vecin și înrudit; de asemenea, faptul că, în campania getică din primăvara-vara anului 168 î.Hr., sub comanda lui Cloilios (deci și a unui eventual *Rex Cloilii*) sunt explicit nominalizați geții, în vreme ce prezența dacică poate fi prezumată doar în baza dimensiunii contingentului (de 10.000 de călăreți și 10.000 de pedestrași, participanți la o operațiune departe de teritoriul propriu), care ar implica și mobilizarea unor auxiliari ai forțelor eminentamente getice.

d.Hr., asigurând continuitatea conducerii statului după prezumata înlăturare a acestuia⁵, însă fără a se menține la domnie mai mult de câțiva ani, fără îndoială într-un răstimp mai mic de un deceniu⁶.

În schimb, pentru perioada de după Deceneu, ”lista Daicoviciu” nu se mai poate aplica fără o consistentă ajustare. Principalul impediment îl reprezintă faptul că regele Comosicus – pe care, urmându-l pe Iordanes, Hadrian Daicoviciu îl consideră succesorul imediat al lui Deceneu – se afla pe tron în timpul în care la conducerea Romei ajunsese împăratul Gaius Tiberius⁷, adică după anul 14 d.Hr. Or, ca acest lucru să fie posibil, ar trebui să luăm în calcul fie o longevitate neverosimilă a lui Deceneu (care ar fi trebuit să depășească cu mult centenarul), fie să admitem același lucru despre Comosicus, despre care este prezumat faptul că s-a menținut pe tron până la ascensiunea lui Scorilo, respectiv, până în jurul anului 29 d.Hr. Cum aceste variante au un grad ridicat de improbabilitate, până la limita imposibilului, trebuie să admitem că, între Deceneu și Comosicus, tronul de la Sarmizegetusa a fost ocupat de cel puțin un alt titular al demnității regale. Așa cum am arătat cu un alt prilej⁸, acesta nu este nici anonim din perspectiva izvoarelor istorice cunoscute, nici neînsemnat: numele său este Cotiso, contemporanul lui Octavian Augustus (cu care a tatonat, se pare, și o alianță matrimonială⁹), iar a inventa pentru acesta un oarecare regat ”olteano-bănățean”¹⁰, distinct de regatul Daciei de Sarmizegetusa, care să dispună de o forță militară atât de însemnată încât să conteze în jocul strategic continental, dar să apară și să dispară fără urmă și fără consecințe, este cu totul în afara logicii.

Mai zăbovim asupra lui Cotiso, neîndoielnicul succesor al lui Deceneu pe tronul din Munții Orăștiei, pentru a formula unele observații cu privire la încheierea domniei sale. În această privință, împărtășim opinia formulată, încă acum opt decenii, de Vasile Pârvan¹¹, potrivit căreia sfârșitul acestei domnii trebuie legat de campania viitorului împărat Tiberius din anii 13-10 î.Hr., împotriva lui Cotiso. Că înfrângerea administrată dacilor cu acest prilej a fost decisivă, scoțând statul dacic din ecuația militară regională pentru mai

---

5. Singura sursă privitoare la înlăturarea lui Burebista de la conducere este Strabon (*Geografia* 7, 3, 11), dar informația poate fi interpretată în cel puțin două moduri: fie că Burebista a fost efectiv alungat din domnie (poate și ucis), fie că el a pierdut doar titlul de ”rege al regilor”, deci de șef al confederației Daciei Magna, nefiindu-i contestată legitimitatea pe tronul de la Sarmizegetusa, pe care însă l-a lăsat vacant prin moarte sau prin cedarea tronului către viceregele Deceneu.

6. Această limitare este dată, de asemenea, de criteriul vârstei: Deceneu a fost asociat la domnia lui Burebista vreme de circa patru decenii, el fiind încă de dinainte de perfectarea acestei alianțe în pragul maturității (sursele indicând că era deja sacerdot suprem și că fusese implicat în misiuni diplomatice – celebra vizită în Egipt – anterior întâlnirii cu Burebista).

7. Iordanes, *Getica* 11. De reținut detaliul că Tiberius se năștea cu doi ani după înlăturarea simultană a lui Caesar și Burebista, implicit, din perspectivă, dacică, a preluării domniei de către Deceneu.

8. Nistorescu 2005, pg. 70-77

9. Suetonius, *De Vita Caesarum - Augustus*. Potrivit istoricului latin, inițiativa a aparținut lui Octavian Augustus, fiind formulată în contextul confruntării acestuia cu tabăra lui Marcus Antonius, însă Cotiso a preferat să ia partea celui din urmă.

10. Localizarea este obligatorie, în condițiile în care Florus (*Epitome* 4, 12) preciza că dacii atacă din munții din stânga Dunării. Însă acești munți se află în hinterlandul extins al Sarmizegetusei, astfel că loc pentru a înghesuși aici un alt regat decât cel al Daciei propriu-zise nu există.

11. Pârvan, *Getica*, pg. 57

mulți ani¹², o confirmă și fugara însemnare a lui Horatius: ”Oastea lui Cotiso a pierit”¹³. Rămâne de domeniul ipotezelor de lucru, deocamdată, posibilitatea ca regele Cotiso să fi pierit în aceste confruntări; dar, în ceea ce privește faptul că, după vacantarea, într-un fel sau altul a tronului, a mai trecut un oarecare interval până la ascensiunea sacerdotului Comosicus în demnitatea regală, ne aflăm în fața unei cvasicertitudini. Argumentul decisiv în acest sens îl reprezintă consemnarea epigrafică, în exact acest areal și în exact acest moment cronologic, a unui încă obscur rege Thyamarkos; prezența acestuia pe tron va fi fost de foarte scurtă durată și nu poate fi disociată de afirmațiile lui Suetonius, care evocă, pentru același moment, stăvilirea, de către trupele romane, a atacurilor dacice, precum și uciderea a trei dintre șefii acestora¹⁴.

Cert este că accentuarea crizei de securitate resimțită de statul Daciei de Sarmizegetusa a favorizat soluția de criză a preluării tronului de către sacerdotul suprem al momentului Comosicus, cândva, în cursul ultimului deceniu al erei precedente. Din acest moment și până la lichidarea statalității independente dacice, din anul 106 d.Hr., reconstituirea cronologică operată de Hadrian Daicoviciu își recâștigă validitatea: Comosicus este succedat, în jurul anului 29 d.Hr., de către Scorilo/Corryllus, care, după o excepțională domnie de circa patru decenii, lasă în jurul anului 69 tronul fratelui său Duras, care, la rândul său, și-l asociază la domnie pe nepotul de frate Durpaneus-Decebal, lăsându-l pe acesta singur suveran al dacilor începând cu anul 87 d.Hr.

Lista regală, observații preliminare

Cel dintâi aspect pe care ni-l relevă instrumentul listei regale este gradul de cunoaștere atins prin reconstituirile istorice succesive. Astfel, pentru cele peste cinci secole de existență instituțională continuă a regatului Geției, acoperind deopotrivă fazele protostatală și eminentamente statală (jumătatea sec. VI – anul 28 .Hr.¹⁵), instituția regalității include, pe secvența principală (incluzând și cele trei poziții probabilistice) un număr de 19 regi-șefi de stat¹⁶, la care se adaugă pentru cele două etape ale secesiunii Geției sud-dunărene (transfigurată, după preluarea controlului de către Roma și până la încorporarea

12. Se poate vorbi chiar de o abținere de la confruntările cu Roma de mai multe decenii, dacă avem în vedere faptul că sub Comosicus nu este amintită nici o astfel de inițiativă, iar Scorilo probează chiar – dacă ar fi să ne luăm după anecdotica lui Frontinus (*Strategemata* 1, 10, 4) – o politică deliberată de evitare a confruntării.

13. Horatius, *Ode*, 3, 8

14. Avem aici, cel mai probabil, ecoul încercărilor statului dac de a organiza un contraatac după severa înfrângere a armatei lui Cotiso. Dacă Thyamarkos a fost sau nu unul dintre cei trei șefi daci uciși în lupte ține, de asemenea, de sfera ipotezelor de lucru.

15. Discuția privitoare la acest *terminus ante quem* al anului 28 î.Hr., mai jos.

16. Apelăm la această formulare pentru a face distincția necesară între demnitatea care asigură conducerea politică efectivă și eventuala menținere, în structura societății autohtone preromane, a regalității tradiționale de drept gentilic (a așa-zișilor ”regi de neam”).

efectivă în statul imperial, în provincia ”Ripa Thraciae”), alte trei individualități certe, plus, probabilistic, o duzină de lideri traco-celto-sciți. Domniile celor 19 regi ai secvenței principale – deci ai nucleului de statalitate eminentemente getică¹⁷ – acoperă, însumat, circa două secole și jumătate, adică, grosier, circa jumătate din întregul interval, ceea ce ne sugerează că numărul total al celor care au ocupat principala demnitate instituțională a regatului de la Dunărea de Jos ar putea fi dublu ca ordin de mărime¹⁸. Similar, pentru cei circa 300 de ani de funcționare protostatală și eminentemente statală a regatului Daciei de Sarmizegetusa, identificarea unui număr de opt-nouă ocupanți ai demnității politice supreme, ale căror domnii efective acoperă însumat aproape două secole, ne poate sugera că deținătorii încă necunoscuți ai regalității (vest-)dacice, concentrați aproape exclusiv în secolul II î.Hr., puteau fi cel mult la fel de numeroși.

Acest model extins al listei regale validează – și, în același timp, se verifică prin¹⁹ – informația pe care ne-o dă Strabon cu privire la arhitectura instituțională a *megale arche*-ului Daciei Magna. Cunoscutul geograf afirma că, după moartea lui Burebista, vastul domeniu teritorial stăpânit de acesta s-a destrămat întâi în patru, iar apoi în cinci părți – acest ”iar apoi” fiind riguros fixat în termeni cronologici în momentul 29/28 î.Hr., adică (în termenii lui Strabon), ”atunci când împăratul Augustus a trimis împotriva lor o armată”²⁰. Trei dintre cele cinci componente instituționale care constituiseră uniunea burebistană sunt, iată, relevate instituțional de lista regală: regatul Geției (inițiatorul alianței), regatul Daciei (hegemonul acesteia) și, ca cea de-a cincea componentă, reinventată instituțional (explicit, prin secesiune) sub presiunea politico-militară romană, Geția sudică/*Ripa Thraciae*. Fără a face obiectul demersului de față, să menționăm că identificarea celorlalte două componente nu ridică dificultăți, fiind obligatoriu de admis că existența unor asemenea realități etno-politice nu putea rămâne fără amprentă în memoria istorică. Formațiunile în cauză – este vorba de ”regatele” costobocilor și carpilor – prezintă însă, din perspectiva problematicii noastre, o particularitate interesantă: nici un izvor anterior cuceririi romane a Sarmizegetusei nu nominalizează, nu consemnează implicit și nici măcar nu oferă elementele pentru o deducție logico-probabilistică, existența unei demnități regale costoboce, respectiv, carpice. Dacă în cazul costobocilor poate fi invocată raritatea consemnărilor istorice și – ca excepție, dar exclusiv pentru perioada de după instituirea provinciei Daciei romane – existența unei case regale a lui Pieporus²¹,

17. Prima secvență de secesiune instituțională a Geției sud-dunărene, provocată de intervenția lui Filip al II-lea al Macedoniei în conflictul geto-scit, prelungită în contextul invaziei celtice și lichidată prin restaurația lui Rhemaxos, a durat circa un secol, răstimp pentru care cele opt-zece domnii posibile ar asigura (însă numai după o validare suplimentară a acestui scenariu, în integralitatea sa) un grad de acoperire cronologică aproape complet.

18. Estimarea, care nu ia în calcul și eventualele perioade de interregnum, se bazează pe prezumția că regii cunoscuți au fost și cei care s-au bucurat de cele mai longevive domnii.

19. Evident, aceste condiționalități sunt necesare, dar nu și suficiente.

20. Strabon, *Geografia*, 7, 3, 11. Armata trimisă de Augustus este cea comandată de generalul Marcus Licinius Crassus, aliatul lui Rolles și aversarul lui Dapyx și Zyraxes.

21. Acesta pare să fi domnit la sfârșitul secolului II d.Hr., patronând probabil implicarea costobocă în războaiele marcomanice din anii 170-171 și sfârșind sub control roman (fie direct, personal, fie prin acceptarea unui *foedus* și trimiterea la Roma, ca ostateci, a unor membri ai familiei (cei atestați în inscripția CIL VI 1801). Nimic nu indică însă că regalitatea costobocă a existat anterior cuceririi Daciei de Sarmizegetusa sau că ea depășea, în consistență instituțională, condiția de șeferie gentilică (regalitatea de neam).

în cazul carpilor, cu care izvoarele scrise sunt semnificativ mai generoase, de-a lungul întregului mileniu dintre campania antiscitică a perșilor și instituirea hunocrației (sec. VI î.Hr. – V d.Hr.), absența oricărei referiri la regalitate are valoare simptomatologică. Ne limităm, aici, să afirmăm că vedem în această ”stare de a-regalitate” a celor două societăți atrase²² în componența Daciei Magna o confirmare a supoziției că ele n-au atins, pe toată durata lor de funcționare autonomă, stadiul statal de dezvoltare instituțională – fapt care, să recunoaștem, concordă întru totul cu imaginea că *megale arche*-ul burebistan s-a structurat (și a dezvoltat consecințe) pe suportul dubletului statal geto-dacic.

Revenim la situația regatului getic de după anul 28 î.Hr., pentru a formula observația că destructurarea sa instituțională are un parcurs mai complex decât poate părea, chiar și din perspectiva limitativă (dar nu lipsită de relevanță) a listei regale. Este adevărat, campania lui Crassus a produs Geției o dublă lovitură: secesiunea provinciilor sale sudice (care vor rămâne doar temporar autonome sub regele secesionist Rolles, pentru a fi puse apoi, tot provizoriu, sub controlul statului clientelar al Traciei, pentru ca în cele din urmă să fie anexate provinciei Moesia) și, respectiv, lichidarea șefului legitim al statului, nenorocosul Dapyx. Dar, chiar și după lichidarea lui Dapyx și a forțelor sale militare, regatul getic pare să aibă încă o semnificativă capacitate de ripostă militară, despre care ne dă mărturie, de pe linia frontului, *explorator*-ul²³ imperial Publius Ovidius Naso, cunoscutul poet tomitan. Astfel, chiar și la trei decenii după dispariția ultimului lor suveran deplin (căci după Dapyx, nimeni n-a mai putut deține controlul asupra întregii Geții), atacurile armate ale acestui regat asupra teritoriilor sud-dunărene se manifestă cu intensitate, Ovidius fiind cât se poate de explicit atât în ceea ce privește nominalizarea geților ca principal adversar militar de la Dunărea de Jos, cât și în ceea ce privește cooperarea geților sud-dunăreni, ajunși deja sub control roman (ei constituind populația majoritară inclusiv în interiorul cetății Tomisului), cu conaționalii lor. Or, este mai presus de îndoială că aceste operațiuni militare, a căror frecvență le conferă caracter sistematic, implică existența unei conduceri politice tutelare, indubitabil getice – iar despre o revenire a regatului getic (a componentei sale rămasă independentă), încă în acest moment, sub patronajul Sarmizegetusei, într-o formulă de refacere a alianței burebistane, nu putem vorbi în absența unui indiciu cât de cât rezonabil din contextul politico-militar al regiunii și epocii.

Procese și probleme relevate

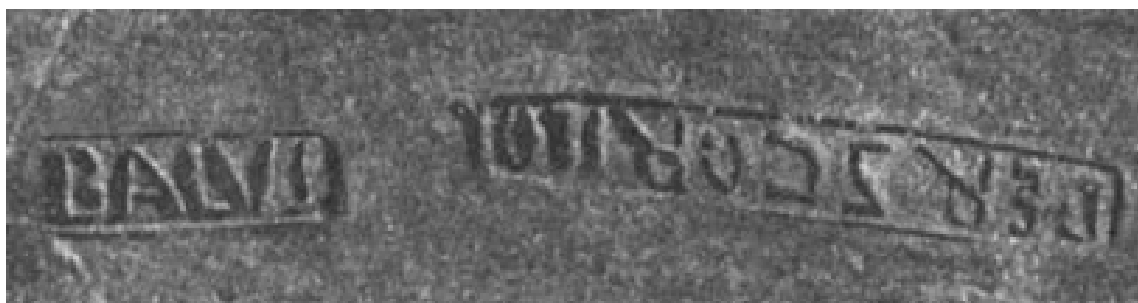
Analiza integrată a mecanismului de putere centrală din societatea (societățile) geto-dacică(e), pe care o favorizează și maximizează instrumentul listei regale, poate contribui la clarificarea, fie și parțială, a unor aspecte deja atinse de dezbaterile la temă și, în același timp, poate evidenția noi elemente de investigat. Astfel, faptul că regalitatea are, în lumea autohtonă preromană, baza de recrutare în pătura înaltei aristocrații nu ține

22. Nu vorbim, desigur, de o atragere conjuncturală, ci de una favorizată de apartenența celor două societăți la aceeași familie etno-culturală geto-daco-moesică, apartenență ce va fi fost consolidată prin interconexiuni sacerdotale, economice și, inevitabil, politice.

23. Despre acest status-rol al lui Ovidius, la Nistorescu, Laurențiu, *Elemente de interes militar-strategic în corespondența lui Ovidius de la Tomis*, în ”*Quaestiones Romanicae*” nr. 3/2, Ed. Universitatea de Vest Timișoara & Universitatea Szeged, Ed. Jate Press, Szeged, 2015)

numai de apelul la logica ”bunului simț”, ci implică evaluări ale originii acestei categorii (eventual chiar a identizării sale ca ordin social al elitelor), structurarea ei într-unul sau mai multe sisteme instituționale specifice (în ”partide” aflate în competiție pentru putere), existența unor norme de transfer al puterii de la o generație la alta (și eventualele abateri de la acestea) ș.a.m.d.

Știm că, până la orizontul burebistan (ca reper cronologic larg), înalta aristocrație a lumii geto-dacice era recunoscută sub identitatea *tarabostes*²⁴-ilor. Nu vom discuta aici în ce măsură ordinul *tarabostes*-ilor era specific întregii societăți din Dacia Magna sau exclusiv regatului (vest-)dacic, dacă substituirea acestora cu *pileati* era pur terminologică

sau semnala anumite mutații în profunzimile ordinii social-politice și nici măcar dacă prin acest termen (ori, extins, deopotrivă prin *tarabostes* și *pileati*) se echivala ceea ce astăzi desemnăm, generic, ca membri ai ”frățiilor princiare” pe a căror inițiativă s-a structurat, și în această parte de lume, statalitatea. Ne limităm să semnalăm, riguros la temă, că doi dintre suverani – Rubobostes și Burebista/Burobostes, poate nu întâmplător, aflați pe aceeași linie de succesiune regală (”tronul Sarmizegetusei”²⁵) – sunt nemijlociți legați de acest ordin, prin chiar antroponimele/politonimele adjudecate. Acesta poate fi un indiciu al faptului că, spre deosebire de regatul getic, care finalizase etapa de cristalizare eminentemente statală anterior mării invazii celtice din secolul IV î.Hr., regatul Daciei de Sarmizegetusa se despărțea abia la începuturile secolului I î.Hr. de antecedentele sale gentilice – în care elitele aristocratice continuau să fie dominate de principii tribali și succesorii acestora²⁶.

Vorbind despre desprinderea fermă și timpurie²⁷ a regatului getic de *incipit*-urile sale tribale, nu negăm însă faptul că clanurile aristocratice (care, certamente, au derivat din ”frățiile princiare” arhaice) continuă să joace un rol dominant în viața politică internă a societății geto-dacice, fiind îndeaproape interconectate la instituția regalității. Am

24. Iordanes, *Getica*, 40 (unde este invocată o informație de la Dion Chrysostomos).

25. Utilizarea acestei convenții terminologice nu eludează faptul că Sarmizegetusa, ca aglomerare urbană care a jucat rolul de capitală-sediul al instituțiilor politice centrale, s-a constituit mai târziu, prezumabil chiar după momentul Burebista.

26. O detaliere a aparatului metodologic din spatele acestor considerente, la Nistorescu, Laurențiu, *Statul în istorie. Un concept juridic universal și aplicabilitatea sa pentru Dacia preburebistană* (<http://laurilucus.ro/bibliotheca-lucus/stiinte-auxiliare/filosofia-istoriei-concepte-metodologie/statul-istorie-un>)

27. Timpurie, desigur, în raport cu regatul (vest-)dacic; altminteri, raportat la nvelul de dezvoltare statală al arealului balcano-anatolian, statalitatea getică este una relativ întârziată, deși îndeaproape conectată la contextul macrorregional (spre deosebire de *Barbaricum*-ul nord-pontic și baltic, care nu va atinge stadiul de dezvoltare statală decât un mileniu mai târziu, în consecința Imperiului Roman).

semnalat cu alt prilej²⁸ faptul că jumătate dintre cei 20 de suverani autohtoni²⁹ ai regatului getic, identificați până acum, sunt asociabili, cel puțin pe criteriul onomastic/politonimic, unui număr de patru sau cinci clanuri: Zalmoxienii (Zalmoxes și Zalmodegikos), Cotisonii (Kotys, Kothelas/*Rex Histrianorum* și Cotiso), Dromichetanii (Dromichetes Lisymacheianul și Dromichetes Mithridaicul), Orolesii (Oroles și Rolles) și – dar cu observația că strategul lui Dromichetes Lishimacheianul nu și-a exercitat demnitatea regală în Geția – Seuthienii (Seuthes/Zeuta și Seuthes strategul³⁰).

În legătură cu existența acestor clanuri, dorim să aducem în atenție și un alt fapt, mai ușor de pus în evidență cu ajutorul listei regale: coexistența acestor clanuri aristocratice conectate la instituția regalității getice/geto-dacice, fapt care trebuie să conteze în formularea de observații cu privire la viața politică internă și, implicit la arhitectura politico-juridică a societății autohtone. Astfel, în generația imediat post-burebistană își fac simțită prezența nu mai puțin de cinci lideri politico-militari care acced la demnitatea regală în spațiul geto-dacic: Deceneu (companionul de cursă lungă al ”regelui regilor”), Cotiso, Dicomes, Dapyx și Rolles³¹. Logica (dar și analiza contextuală a datelor relative) ne obligă să admitem că toți aceștia atinseseră vârsta maturității înainte de sfârșitul lui Burebista, ceea ce implică și prezumția că dobândiseră poziții marcante în aparatul instituțional al uniunii burebistane încă din ultimul deceniu de manifestare a acesteia – ceea ce, în cazul lui Deceneu, este, de altfel, o certitudine. Au fost ei exponenți aristocrației tradiționale, care controla și asigura componenta curților regale (vest-)dacică și respectiv, getică? Așa par să stea lucrurile cel puțin cu Dicomes și Rolles, care se profilează și ca principalii suspecți ai inițierii și fructificării mișcării de înlăturare de la putere a lui Burebista, de care amintește Strabon. Au exercitat unii dintre ei demnități care le asigurau controlul administrației civile a statului/uniunii statale? Acesta pare să fie cazul aceluiași Dicomes, ca și (mai târziu, la Sarmizegetusa) al lui Comosicus, ale căror nume/politonime fac trimitere aproape directă la instituția *cometai*-lor (explicit, a comiților, funcționari administrativi comuni din societățile vremii, ca și din epocile ulterioare). Au avut unii la îndemână, ca element favorizant al asumării puterii, comanda instituției armate? Într-o asemenea poziție par să se fi aflat, în această generație de lideri emergenți din epoca burebistană, Cotiso și Dapyx. Cert este, dincolo de răspunsurile punctuale care trebuie căutate cu necesara rigoare metodologică, faptul că ne aflăm în poziția de a întrevădea o arhitectură instituțională mult mai complexă a societății geto-dacice de la sfârșitul erei

28. Nistorescu 2011, pg. 25-36

29. Lăsăm la o parte, așadar, cazul excepțional al suveranității exercitate de Filip al II-lea și Alexandru Macedon în perioada 340-331 î.Hr. (de altfel, doar asupra teritoriilor sud-dunărene) și încă ipotetica serie a regișorilor celto-sciți contemporani așa-numitului ”regat de la Tyllis”.

30. Atestat la Polyenus, *Stratagemata* VII, 25, în contextul războiului dintre Dromichaites și Lisimach, ca strateg al regelui get care simulează o trădare pentru a-l atrage în capcană și captura pe diadoh.

31. Un al șaselea rege cu o oarecare aparență de autohtonitate care este menționat în acest context, Zyraxes, a fost omis deliberat în analiza noastră, întrucât el pare să-și fi exercitat autoritatea în afara așezământului instituțional geto-dacic, fapt sugerat și de izvorul care-l menționează: Dio Cassius, *Historia Romana*, 51, 26, 5-6, unde se spune că Zyraxes (care controla avanpostul – și nu capitala! n.n. – de la Genucla) nu ținea de ceilalți geți și, de altfel, a plecat spre sciți de îndată de a fost atacat. Modul în care Zyraxes își exercită autoritatea la gurile Dunării se vedește a fi, iată, identic cu cel exercitat, trei veacuri mai devreme, de alt scit, Atheas, adversarul lui Kothelas.

precedente decât este obișnuită s-o accepte exegeza tradițională.

O relație anume din acest câmp de condiționalități instituționale ale regalității geto-dacice a beneficiat de ceva mai multă atenție de-a lungul timpului: cea dintre instituția supremă în stat și sacerdoțiul tradițional. Zalmoxes a fost preot suprem înainte de a deveni rege – de altfel, într-un context particular de criză, generat de înfrângerea suferită de geți în fața invaziei persane – exercitând în temeiul acestei demnități și rolul de principal sfătuitor regal pe lângă predecesorul său. De același *cursus honorum* are parte și Deceneu, iar pe vremea lui Decebal, demnitatea de vicerege este exercitată de Vezinas³², lăsându-ne să presupunem că, dacă împăratul Traian n-ar fi desființat statul dac, acesta ar fi putut urma la tron. De asemenea, lui Seuthes/Zeuta și, respectiv, Comosicus li se atribuie – este adevărat, doar de către Iordanes, dar acest detaliu nu diminuează valoarea indicatorului – calitatea de regi-sacerdoți. Această listă ar trebui completată, credem, cu reprezentanții clanului Cotisonilor (Kotys cel Mare, Kothelas și Cotiso), fie și numai în temeiul faptului că antroponimul lor³³ – ca, de altfel, și al tizilor lor din spațiul traco-cimerian – este nemijlocit legat de divinitatea Kotytto³⁴, ipostază a Cybelei/Semelei, deci parte a hagiografiei fundamentale a sacerdoțiului dioisiac, care juca la geto-daci funcția de unică religie publică. Să amintim, aici, faptul că întâlnirea dintre Kothelas/*Rex Histrianorum* și Filip al II-lea, desfășurată în anul 340 la Odessos³⁵, are loc pe fundalul unor scene care fac trimitere explicită la festivalul sacru asociat Kotyttia.

În fine, pentru a ne limita doar la aceste aspecte, vom readuce în discuție caracterul excepțional³⁶ al formării unei dinastii în lunga succesiune a regalităților autohtone. Considerăm că monopolizarea în cadrul aceleiași familii – clanul Scorilo³⁷ – a puterii regale din Dacia de Sarmizegetusa în ultimele opt decenii de existență statală independentă exprimă, înainte de toate, valorificarea unei experiențe politice autohtone, dar nu este străină nici de înrăurirea modelelor externe de succes, a celui roman în primul rând, unde transformarea instituției principatului într-o putere imperială *stricto sensu* a dovedit că are potențialul de a concentra mult mai eficient resursele pentru susținerea unor strategii de răspuns la provocările externe și, între anumite limite, interne. La urma urmei, instituția regală autohtonă din spațiul geto-dacic (și, în general, pan-tracic) a fost mereu tributară modelelor ”de succes” din vecinătatea apropiată, eminentamente greco-latină, regii autohtoni

32. Dio Cassius, *Historia Romana*, 67, 10, 2

33. De prisos să precizăm că sugestia antroponimică nu constituie singurul argument al interconectării reprezentanților acestui clan cu înaltul sacerdoțiu dionisiac, izvoarele literare și arheologice adăugând informații, mai mult sau mai puțin concludente fiecare în parte, privitoare la implicarea în ritualuri asociate, patronarea de banchete sacre ș.a.m.d.

34. Strabon, *Geografia*, 10, 3, 16, unde este evocat și festivalul Kotyttia. Alte referințe, la Pausanias, Horatius, Juvenal, Vergilius ș.a.m.d.

35. Subiectul, discutat pe larg la Nistorescu, Laurențiu, *O propunere de identificare a lui Rex Histrianorum* (<http://laurilucus.ro/bibliotheca-lucus/reconstruite-istorice/dacia-magna-pana-sec-i-dhr/o-propunere-identificare-lui-rex>)

36. Terbuie să admitem că vorbim de un caracter excepțional doar în raport cu stadiul actual al cercetării; nu este cu totul exclus, deși este relativ redus ca probabilitate, ca viitoare descoperiri să releve că în succesiunea regală din regatele getic și (vest-)dacic au existat și alte manifestări dinastice, în sensul limitativ, propriu, al acestui termen.

37. Notoria, în istoriografia română, inscripție ”Decebalus per Scorilo” poate fi interpretată (fără a exclude alte chei de lectură) și ca simptom al nevoii de afirmare a descendenței ca sursă de legitimitate politică.

profilându-se relativ rapid după exemplul basileilor elenistici. Admițând însă caracterul excepțional al succesiunii eminentemente dinastice, pe linia Scorilo – Duras – Decebal, în spațiul geto-dacic, suntem obligați să supunem investigației, pe de o parte, modelul curent de transferare a puterii egale de la o generație la alta, pe de alta, cazurile de criză, de prezumtivă însușire a puterii centrale din stat în afara normelor. În ceea ce privește primul aspect, efortul interpretativ nu poate eluda faptul că, chiar și în contextul unei succesiuni de normă laxă la demnitatea regală (permanent renegociabilă între clanurile dominante din societate, sau – de ce nu? – impusă din exteriorul așezământului politic, respectiv, dinspre un sacerdoțiu extrem de influent), statalitatea autohtonă probează în toate momentele-cheie cunoscută capacitatea de a menține unitar așezământul politico-instituțional³⁸ și chiar de a mobiliza resursele. În ceea ce privește al doilea aspect, vom începe prin a sublinia că existența unei continuități de arhitectură instituțională, pe care o prezumă lista regală, nu implică o continuitate liniară, deci nu exclude manifestarea crizelor de tip instituțional. Unele dintre crizele traversate de instituția regală sunt, de altfel, mai mult sau mai puțin explicit, enunțate chiar de izvoarele convergente: așa stau lucrurile atunci când Zalmoxis își asumă demnitatea regală după dispariția regelui care l-a primit și promovat (această criză fiind asociabilă, amintim, înfrângerii suferite de geți în fața armatelor persane conduse de Darius în 514 î.Hr.), atunci când Kothelas apelează la protectoratul regelui macedonean Filip al II-lea în fața pericolului scit, atunci când oastea lui Dromichetes Mithridaticul este nimicită în bătălia de la Cheronea, motivându-l pe Deceneu să caute ajutor în alianța cu Burebista ș.a.m.d. O asemenea investigație este însă, acum, doar în etapa premergătoare a formulării problemei.

Bibliografie:

Izvoare:

*** Fontes ad Historiam DacoRomaniae Pertinens/FHDR I

*** *Fontes ad Historiam Dacoromaniae Pertinens/Izvoare privind istoria României*, vol. I *De la Hesiod la Itinerariul lui Antoninus*, Iliescu, Vladimir, Popescu, Virgil C., Ștefan, Gheorghe (ed.), Ed. Academiei RPR, București, 1964

*** Fontes ad Historiam DacoRomaniae Pertinens/FHDR II

*** *Fontes ad Historiam Dacoromaniae Pertinens/Izvoare privind istoria României*, vol. I *De la anul 300 până la anul 1000*, Mihăescu, Haralambie, Ștefan, Gheorghe, Hîncu, Radu, Iliescu, Vladimir, Popescu, Virgil C., (ed.), Ed. Academiei RPR, București, 1970

Frontinus

Frontinus, *The Stratagems. The Aqueducts of Rome*, Bennett, Charles E. (trad.), McElwain, Mary B. (ed.), Ed. W Heinemann & G.P. Putnams Sons, Londra/New York, 1925

Horatius

Horatius, *Opera omnia*, Nichita, Mihai (ed.), Ed. Univers, București, 1980

Iordanes

38. Este suficient să invocăm faptul că, anterior momentului Rolles, nu există nici un indice că regatul getic (ca și cel propriu-zis dacic) s-ar fi confruntat cu situații de dezmembrare, în pofida frecvenței situațiilor de criză politico-militară traversate.

Iordanes, *Getica*, Popa-Lisseanu, Gh. (trad.), Drăgan, J.C. (ed.), Ed. Nagard/Centrul European de Studii Tracice, Roma, 1986

Iustinus

Iustinus, Marcus, Iunianus, *Justin's Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus*, Yardley, J.C. (trad.), Develin, Bob (ed.), Ed. Oxford University Press, London

Strabon

Strabon, *Geografia*, Vanț-Ștef, Felicia (trad.), vol. I, II, III, Ed. Științifică, București, 1972/1974/1983

Volume și sinteze:

Bejan-Măruia 2003

Bejan, Adrian, Măruia, Liviu, *Istoria și civilizația geto-dacilor (I)*, Ed. Universității de Vest, Timișoara
Daicoviciu H. 1968

Daicoviciu, Hadrian, *Dacii*, Ed. pentru Literatură, București

Dumitrescu-Vulpe 1988

Dumitrescu, Vladimir, Vulpe Alexandru, *Dacia înainte de Dromihete*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București

Pârvan 1982

Pârvan, Vasile, *Getica, o protoistorie a Daciei*, Florescu, Radu (ed.), Ed. Meridiane, București

Petrescu-Dâmbovița et alii, 2001

Petrescu-Dâmbovița, Mircea, Vulpe, Alexandru (coord.), *Istoria românilor – vol. I*, Academia Română, Secția de Științe Istorice și Arheologie, Ed. Enciclopedică, București

Articole:

Lintott 2008

Lintott, Andrew, *Political history 146-95 BC*, în Crook, J.A., Lintott, Andrew, Rawson, Elisabeth (ed.), "The Cambridge Ancient History", vol. IX "The Last Age of the Roman Republic 146-43 BC", Ed. Cambridge University Press, Cambridge, pg. 40-103

Nistorescu 2005

Nistorescu, Laurențiu, *Contribuții la problematica listei regale a Daciei. Cotiso*, în "Statele DacoRomani-ei", Ed. Waldpress, Timișoara, pg. 70-77

Nistorescu 2010

Nistorescu, Laurențiu, *Un precedent al arhe-ului burebistan: cooperarea militară daco-getică din epoca lui Rubobostes și Oroles (I)*, în "Studii de Istorie a Banatului" nr. 34, pg. 23-42, Ed. Universității de Vest, Timișoara

Nistorescu 2011

Nistorescu, Laurențiu, *Clanuri și familii în epoca geto-dacică*, în "Analele Universității de Vest din Timișoara – Sociologie, Psihologie, Pedagogie și Asistență Socială" nr. 17/2011, pg. 23-42, Ed. Universității de Vest, Timișoara, pg. 25-36

Nistorescu 2013

Nistorescu, Laurențiu, *Un precedent al arhe-ului burebistan: cooperarea militară daco-getică din epoca lui Rubobostes și Oroles (II)*, în "Acta Centri Lucusiensis" nr. 1A/2013, pg. 24-40, Ed. CSDR Lucus, Timișoara

Nistorescu 2016

Nistorescu, Laurențiu, *Lista regală a Daciei Magna: un model extins (I)*, în "Acta Centri Lucusiensis" nr. 4A/2016, pg. 19-33, Ed. CSDR Lucus, Timișoara

Webografie:

Suetonius

<http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Suetonius/12Caesars/home.html> , 10.12.2016

REGATUL DACIEI

